

№ 44 (541)
Лістапад 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

👉 **Кніжная паліца: выданні пра А. Абуховіча і верасень 1939 г. –** стар. 2

👉 **Год 1514-ы: погляд на падзею розных бакоў –** стар. 4

👉 **Тапаніміка: Смагароўка і Слоўсць –** стар. 5

Вучні Нісімкавіцкай школы (1937 г.)

Падрабязней чытайце на стар. 3

Мацярык Беларусь

Кінаповязі дзвюх краінаў

Аkurat 15 лістапада адзначалася дваццаць гадоў з дня наладжвання дыпламатычных стасункаў паміж Беларуссю і Рэспублікай Сербіяй (у той час – у складзе Саюзнай Рэспублікі Югаславія). Да гэтай даты быў прымеркаваны шэраг мерапрыемстваў, адным з якіх стала адкрыццё Дзён беларускага кіно і фотавыстаўкі агенцтва «БелТА», прысвечанай гісторыі стасункаў Беларусі і Сербіі. Частка фотаздымкаў паказвала і сённяшняе жыццё нашай краіны.

Адкрыццё мерапрыемства адбылося 12 лістапада ў Югаслаўскай кінатэцы. Як паведамляе сайт Міністэрства замежных справаў Беларусі, у ім узялі ўдзел міністр культуры і інфармацыі Сербіі Іван Тасавац і пасол Беларусі ў Сербіі Уладзімір Чушаў. У той дзень сербскія глядачы пабачылі анімацыйны фільм «Ронда-капрычыюза» і мастацкую кінастужку «Сляды апосталаў», якія прадставіў аўтар сцэнарыя апошняга фільма Алег Сухамера. Назаўтра ў Бялградзе адкрылася выстаўка сучаснага беларускага плаката мастака Уладзіміра Цэслера. Цягам наступных некалькіх дзён можна было ўбачыць фільмы «Белыя росы. Вяртанне», «Ваўкі», «Казкі старога піяніна. Фрыдэрык Шапэн» ды іншыя.

Падрыхтавала
Ніна КАЗЛЕНЯ

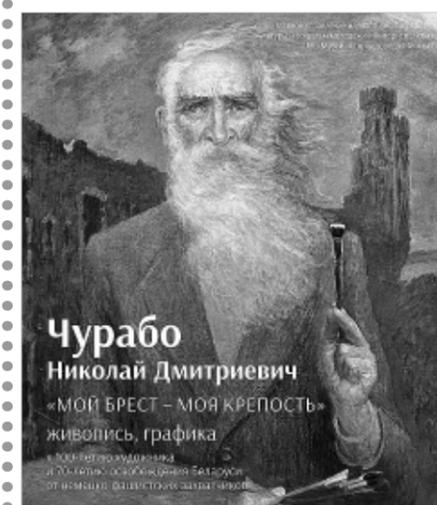
Сябры! Не забудзьцеся,
што ідзе падпіска на 2015 год

На тым тыдні...

✓ 17 лістапада ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі ў рамках выставачнага праекта «Дыяменты прыгожага пісьменства», прайшла ім-

лацінскай мовы – паэму Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра», з польскай – паэму Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» і інш.

Чурабо
Николай Дмитриевич
«МОЙ БРЕСТ – МОЯ КРЕПОСТЬ»
живопись, графика

✓ 18 лістапада ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася выстаўка «Мой Брэст – мая крэпасць» Мікалая Чурабы (1914 – 1998). Адлюстраванне мастаком жыцця горада і яго выдатных мясцінаў, унікальнае ў сваёй разнастайнасці тэмаў і ракурсаў – гэта паўвекавы летапіс горада над Бугам і яго ваколіцаў. Калі ў 1946 г. мастак пераехаў у Брэст, ён першым атрымаў дазвол маляваць Брэсцкую крэпасць, якая стала для яго крыніцай натхнення.

прэза «Паэтычная вольнасць без адвольнасці» і адкрылася выстаўка з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Мерапрыемствы былі прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння вядомага крытыка, пісьменніка, аднаго з найбольш адметных прадстаўнікоў беларускага мастацкага перакладу XX стагоддзя Язэпа Семяжона. На выстаўцы прадстаўлены асабістыя рэчы, дакументы, фотаздымкі, рукапісы пісьменніка.

Я. Семяжон перакладаў творы з 34-х моваў свету. 3

Выстаўка прымеркаваная да 100-годдзя мастака і 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У экспазіцыі прадстаўлены працы з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, Мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая Крэпасць-Герой», Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, Бялыніцкага раённага мастацкага музея імя В. Бялыніцкага-Бірулі.

✓ 22 лістапада ў Цэнтры сучасных мастацтваў адбыўся Дзень інтэрактыўнага тэатра.

Удзел у імпрэзе ўзялі калектывы, глядач для якіх – не проста назіральнік, а непасрэдны ўдзельнік спектакля. Прысутныя пабачылі выступленне Уладзіміра Галака ў монаспектаклі «Сардэчна вітаю!», перформансы «Апусканне ў дзяцінства» тэатра ўзаемадзеяння «Moustache» і «Паштавікі» інтэрактыўнага вулічнага тэатра «42».

✓ 22 лістапада ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі прайшла прэзентацыя кнігі «Палыновая зорка» паэткі Марыны Наталіч (сапр. Наталля Давыдзенка), зладжаная разам з культурніцкім рухам «Пасядзеўкі». Гэта першая беларускамоўная кніга аўтаркі. Паводле словаў Марыны Наталіч, яна не перайшла на іншую мову, – у яе жыцці паўстала дзве мовы, дзве глыбіні, што даюць невычэрпныя сродкі для творчасці.

М. Наталіч

На паліцу краязнаўцы

Беларускае вымярэнне 1939 года

Сёлета ў верасні выйшла кніга сучаснага беларускага даследчыка Анатоля Трафімчыка «1939 год і Беларусь: забытая вайна». Выданне з'яўляецца самым свежым поглядам на падзеі пачатку Другой сусветнай вайны.

Кніга прысвечаная найбольш супярэчлівым пытанням, звязаным з удзелам беларускага народа ў трагедыі чалавечтва. Дзякуючы погляду на яе вачыма беларуса даўно вядомыя факты і ацэнкі атрымалі іншае гучанне і вымярэнне, зробленыя цалкам новыя і нечаканыя высновы.

Дзеля прыкладу прывядзем колькі фактаў, якія для многіх чытачоў могуць стаць нечаканкай.

– Першае і самае галоўнае, што варта ведаць кожнаму: Беларусь і беларускі народ прымае ўдзел у Другой сусветнай вайне з першых яе дзён – «заходнікі» ад нападу Германіі на Польшчу 1 верасня 1939 года і грамадзяне БССР ад 17 верасня таго ж года.

– Нямецкія бомбы ўпалі на галовы жыхароў Беларусі ўпершыню з наступленнем вермахта на Польшчу, г.зн. у тым жа верасні 1939 года.

– Першыя крывавыя сутычкі з нямецкімі захопнікамі на тэрыторыі Беларусі адбыліся яшчэ зноў-такі ў верасні 1939 года.

– Чырвоная Армія і вермахт паспелі праліць кроў

сваіх салдатаў таксама ў верасні 1939 года на заходне-беларускай і заходнеўкраінскай зямлі.

У прадстаўленым выданні знойдзена і матэрыял пра падзеі на тэрыторыі некаторых рэгіёнаў, у прыватнасці, Ганцавіцкага раёна, утворанага ў канцы 1939-га. Гэтай мясцовасці прысвечаны цэлыя параграфы і сюжэты са згадкамі не толькі вёсак, але і канкрэтных людзей. Многія змогуць пазнаць сваіх землякоў і нават сваякоў. Гэткім чынам, аўтар падае краязнаўцам іншых рэгіёнаў добры прыклад даследавання ў галіне так моднай цяпер мікрагісторыі.

Ты ж, хто зацікавіўся выданнем, могуць набыць яго ў мінскіх кнігарнях «Акадэмія», «Логвінаў», «Кніжны салон», кніжным кірмашы на вуліцы Янкі Купалы, а таксама ў інтэрэт-кнігарнях imbryk.by, knihi.by, kniger.by.

Андрэй
ЯНУШКЕВІЧ

Нядаўна выдавецтва «Харвест» накладам 1500 асобнікаў выпусціла ў свет нарыс Яўгена Гучка «Альгерд Абуховіч: Зачараваны беларускім словам». Але пра што гаворыць названае імя звычайнаму жыхару нашай краіны, акрамя таго, што гэта тыповое беларускае прозвішча? Будзем шчырымі, амаль нічога. А, між іншым, нарыс выдадзены ў серыі «100 выдатных дзеячаў беларускай культуры».

На тую акалічнасць, што магіла гэтага славанага случка знаходзіцца ў Слуцку і «не мае да сябе шырокай сцяжыны», звяртае ўвагу чытача ва ўступе нарыса яго аўтар – сам ураджэнец Слуцка, даўні даследчык Слуцкіны, публіцыст і паэт.

З яго кнігі чытач даведзецца, што 6 жніўня 1840 года ў вёсцы Калацічы, якая ў часы ВКЛ адносілася да Слуцкага княства, у сям'і графоў Абухові-

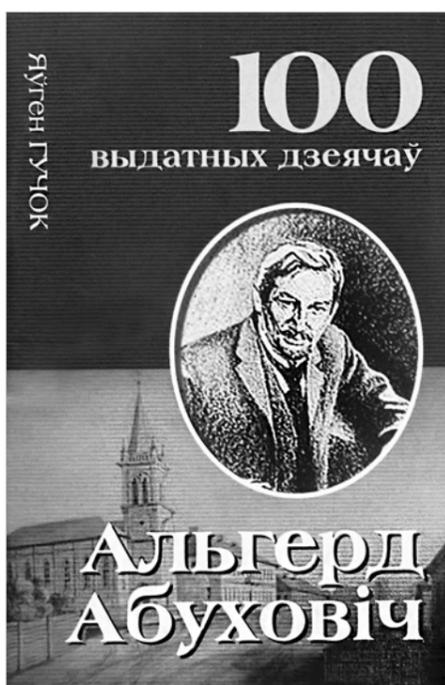
Зямляк земляку

чаў-Бандынэлі, буйных землеўласнікаў на Слуцчыне і Мазыршчыне, нарадзіўся сын Альгерд Якаў Рышард. У 12 гадоў ён пачынае вучыцца ў Слуцкай калвінскай гімназіі. Праз тры чатыры гады, не скончыўшы поўнага курса, А. Абуховіч накіраваўся ў Жэневу, дзе ў якасці вольнага слухача наведваў прырода- і літаратуразнаўчыя факультэты Жэнеўскай калвінскай акадэміі. У вольны ад вучобы час ён падарожнічаў па розных краінах Еўропы. Авалодаў дзесяццю еўрапейскімі мовамі. На сваёй, беларускай, ён пісаў лацінкай.

У 1863 годзе, калі на тэрыторыі нашай краіны пачалося паўстанне, А. Абуховіч хутка вярнуўся дадому, каб удзельнічаць у ім. Пакуль невядома, у чым працягваўся ягоны ўдзел у гэтым паўстанні, але пакаранне – высылку ў Сібір – А. Абуховіч атрымаў. Па вяртанні з Сібіры ён вырашыў прыналежаць яму зямлю і маенткі аддаць былым прыгонным сялянам. Аднак супраць яго задумы ўзнялася ўся сям'я, ды так, што яму давялося перабрацца ў Слуцк, «каб карміцца там урокамі». Менавіта ў Слуцку А. Абуховіч перакладаў на родную мову «Фауста» І. Гётэ, «Разбойнікаў» Ф. Шылера, вершы В. Гюго, Дж. Байрана, А. Дантэ, а таксама А. Пушкіна, М. Лермантава, А. Міцкевіча, М. Канапацкай, У. Сыракомлі.

«Партрэт пісьменніка Альгерда Абуховіча-Бандынэлі». Мастак Аляксей Цыркуноў (2005 г.)

У другой частцы нарыса Я. Гучок звярнуў увагу на папярэднікаў А. Абуховіча, якія спрыялі ягонаму «зачараванню беларускім словам», – А. Перасвет-Солтана, В. Равінскага, Я. Баршчэўскага і іншых.

Трэцюю частку нарыса аўтар прысвяціў разгляду твораў А. Абуховіча, якія, з пакуль што вядомых (А. Абуховіч. Творы. – Мінск: «Маст. літ.», 1991. – 61 с.), па аб'ёме толькі крыху

перавышаюць сам нарыс. Высветлена, што «Мемуары» А. Абуховіч пісаў у 1894 годзе пераважна ў Слуцку і часткова ў Зарэччы на Глушчыне. Аднак у «Мемуарах» няма сярэдзіны. Вершы і байкі А. Абуховіча пры яго жыцці нідзі не друкаваліся. Толькі ў 1915 годзе з'явіліся ў «Беларускім календары» ўсяго чатыры ягоныя байкі.

Дзякуючы намаганням даследчыкаў жыцця і творчасці А. Абуховіча, якіх набірала больш за тузін (а гэта Я. Карскі, В. Ластоўскі, М. Гарэцкі і іншыя, а таксама, і асабліва, случкі краязнаўца, фалькларыст і паэт Р. Родчанка і сам аўтар нарыса), імя пісьменніка-дэмакрата, якому месца побач з Ф. Багушэвічам, не згубленае і не забытае. Яно ўшанаванае як у Калацічах, дзе нарадзіўся А. Абуховіч, так і ў горадзе Старыя Дарогі, ды і ў Слуцку адна з вуліцаў носіць яго імя.

Але лёс самога А. Абуховіча і яго літаратурнай спадчыны вельмі незайздросны. Пісьменнік памёр 22 жніўня 1898 года пасля цяжкай хваробы ў багдзельні, а з яго вялікай (на чым засяроджвае ўвагу чытача аўтар) літаратурнай спадчыны застаўся камарыны нос. Хоць мяркуецца, што большасць створанага А. Абуховічам беззваротна знікла, Я. Гучок не губляе надзеі, што можна яшчэ нешта даведацца пра жыццё самога А. Абуховіча і яго творчасць, калі добра пашукаць не толькі ў межах Беларусі, але і ў Варшаве, Ватыкане, магчыма, у Пецярбургу ды ў розных населеных пунктах Сібіры: «геаграфія сховішчаў невядомых нам твораў А. Абуховіча – вельмі аб'ёмная».

Я. Гучок сваім нарысам яшчэ раз нагадаў імя і дадаў цікавасці да асобы аднаго з пачынальнікаў беларускай мастацкай літаратуры.

Генадзь
ЦЭРШАНЬ

Новы конкурс

Напішы пра сваё мястэчка або вядомага земляка і атрымай рыдэр

Дабрачынны фонд «Вяртанне» абвешчае конкурс, каб прыцягнуць увагу да беларускамоўнай Вікіпедыі.

Вікіпедыя – гэта энцыклапедыя ў сеціве. У адрозненне ад папяровай энцыклапедыі тут можна аператыўна ўносіць праўкі ў артыкулы.

На жаль, беларускамоўны сегмент Вікіпедыі прадстаўлены слаба. Нас, беларусаў, больш за 9 мільёнаў, а артыкулаў па-беларуску створана толькі 77 000 – сучасным правапісам і 54 000 – класічным. Для параўнання, у літоўскай – 168 000, польскай – 1 074 000, балгарскай – 168 000, шведскай – 1 947 000 (!). Нам ёсць да чаго імкнуцца.

У гэтых агулам 130 тысячках ёсць інфармацыя пра вядомых беларускіх спартсменаў і пісьменнікаў, мастакоў і музыкаў, пра беларускія гарады і пасёлкі. Але няма пра многія вёскі, пра асобаў, чые дасягненні не выйшлі за межы раёна. Гэта не азначае, што пра іх не варта памятаць. Давайце створым артыкулы пра іх для Вікіпедыі, каб раскажаць пра такіх людзей іншым.

Як пісаць?

Праверце на сайце <http://be.wikipedia.org/>, ці няма ўжо падобнага артыкула. У акенца «знайсці» ўвядзіце прозвішча асобы альбо назву населенага пункта. І калі іх там не знойдзена, смела пішыце. Але рабіце гэта па схеме, якую лёгка знайсці на сайце Вікіпедыі.

Пра што пісаць?

Не трэба абмяжоўвацца толькі асобамі і населенымі пунктамі. Напішыце пра мясцовыя гістарычныя ці прыродныя помнікі, пра прадпрыемствы, падзеі мясцовага альбо нацыянальнага маштабу, якія адбыліся тут...

Калі ў вас няма схільнасці ствараць арыгінальныя артыкулы, пішыце на падставе раней напісанага ў газетах, кнігах. Але абавязкова пазначайце крыніцы інфармацыі! Калі гэта старонка ў інтэрнэце, пастаўце спасылку на яе.

Важна, каб звесткі былі дакладныя. І не забывайцеся дадаваць фотаздымкі.

Прысылайце свае артыкулы на электронную скрыню viartannie2013@gmail.com з пазнакай «Вікіпедыя». У лісце пазначце, адкуль вы, колькі вам гадоў, нумар тэлефона. Тры найбольш плённыя аўтары атрымаюць падарункі ад дабрачыннага фонду «Вяртанне» – электронныя чыталкі. Конкурс працягнецца да 25 снежня. Вынікі будуць падведзены да 25 студзеня 2015.

Па выніках артыкулы будуць правяраныя і з'яўца на сайце Вікіпедыі.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Лічылася, што першая навучальная ўстанова ў вёсцы Нісімкавічы (цяпер Чачэрскі раён) з'явілася яшчэ ў 1850 г. Але атрыманыя з Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі дакументы сведчаць, што адбылося гэта пазней. 26 ліпеня 1864 г у Расійскай імперыі пачалася школьная рэформа, і менавіта ў гэты дзень было зацверджанае палажэнне аб пачатковых вучылішчах і новы статут гімназіі. Гэты дзень можна лічыць днём заснавання Нісімкавіцкага пачатковага народнага вучылішча.

Першым яго настаўнікам і законавучыцелем быў святар Фёдар Мігай, які закончыў Магілёўскую духоўную семінарыю. З верасня 1880 г. настаўніцай працавала яго дачка Ганна Мігай, якая скончыла Буйніцкае жаночае духоўнае вучылішча. У 1881 г. вучылішча наведвалі 15 хлопчыкаў і 2 дзяўчынкі, а праз чатыры гады – 22 хлопчыкі і 5 дзяўчынак. У верасні 1883 г. настаўніцай стала Ганна Пашкевіч. Яна атрымлівала 174 рублі ў год і мела бясплатную кватэру.

Нісімкавіцкае вучылішча падпарадкоўвалася Міністэрству народнай асветы і ўтрымлівалася за кошт казны. Яно было аднакласным, дзеці займаліся 3–4 гады. Згодна з агульнаімперскай навучальнай праграмай, курс народнага вучылішча абмяжоўваўся Законам Божым, рускай мовай, пачаткамі арыфметыкі, царкоўнымі спевамі, рамёствамі і рукадзеллем. Навучанне вялося толькі на рускай мове, беларуская была забароненая. Раскладу ў школе не мелася, прадметы і час заняткаў залежалі ад настаўніка.

У 1886 г. школа стала царкоўна-прыходскай. Прыход Георгіеўскай царквы ў Нісімкавічах складалі 4053 прыхаджаніна, ёй належала 40 дзесяцінаў зямлі. Вядома, што ў 1903 г. Нісімкавіцкае аднакласнае народнае вучылішча мае

ўласны будынак, там навучаецца 57 хлопчыкаў і 5 дзяўчынак. У 1911 г. разам з народным вучылішчам

тах ёсць шмат цікавых звестак. Вось, напрыклад, што гаворыцца ў справаздачнай ведамасці аб Нісімкавіцкім земскім вучылішчы за 1917 г.: «Вучылішча размешчанае ў сяле Нісімкавічы Покацкай воласці Гомельскага павета Магілёўскай губерні. У вучылішчы ёсць надворныя драўляныя пабудовы: свіран і хлеў. Маецца 150 квадратных сажаняў зямлі, але яна не апрацоўваецца. Адказны настаўнік атрымоўвае 60 рублёў, законавучыцель 30 руб-

Будынак школы з 1952 да 1975 гг.

У справаздачным годзе заняткі пачаліся 14 верасня, заканчваецца навучальны год 22 сакавіка. Наву-

царквы, прыняты 20 студзеня 1918 г., і дэкрэт УЦВК аб адзінай працоўнай школе ад 30 верасня 1918 г.

Аддзяленне школы ад царквы падмацоўвалася наступным рашэннем: «Выкладанне рэлігійных веравучэнняў ва ўсіх дзяржаўных і грамадскіх, а таксама прыватных навучальных установах, дзе выкладаюцца агульнаадукацыйныя прадметы, не дапускаецца. Грамадзяне могуць навучацца і навучаць рэлігіі прыватным чынам».

Агульныя палажэнні аб адзінай працоўнай школе заключалі ў сабе наступнае:

- адзіная школа раздзяляецца на дзве ступені: 1-я для дзяцей ад 8 да 13 гадоў (5-гадовы курс) і 2-я – ад 13 да 17 гадоў (4-гадовы курс);
- навучанне ў школе 1-й і 2-й ступеняў бясплатнае;
- наведванне школы 1-й і 2-й ступеняў абавязковае для ўсіх дзяцей школьнага ўзросту;
- у школе 1-й і 2-й ступеняў уводзіцца сумеснае навучанне.

Такім чынам, выпрацоўваліся і замацоўваліся прыцыпы новай, савецкай сістэмы народнай асветы.

У 1932 г. Нісімкавіцкая працоўная школа была ператвораная ў сямігодку. Дырэктарам у гэты час працаваў Ілья Лізюкоў, бацька Герояў Савецкага Саюза Аляксандра і Пятра Лізюковых, а затым Дзям'ян Ражкоў. У 1938 г., калі школа стала сярэдняй, дырэктарам быў прызначаны Сцяпан Хількевіч, які застаўся на гэтай пасадзе да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Першы выпуск сярэдняй школы адбыўся ў 1941 г., і амаль усе юнакі былі мабілізаваныя ў Чырвоную Армію, таксама як і настаўнікі прызыўнога ўзросту. Шмат хто з іх загінуў на фронце, у тым ліку і Д. Ражкоў, а С. Хількевіч за сувязь з партызанамі быў павешаны на плошчы Чачэрска. Пасмяротна яго ўзнагародзілі ордэнам Айчыннай вайны II ступені. 9 мая 2006 г. на будынку школы была ўсталяваная мемарыяльная дошка ў гонар С. Хількевіча.

Аляксандр ГАНЧАРОЎ,
выпускнік Нісімкавіцкай ЦШ
1968 года

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Школа з далёкага 1864-га

Настаўнікі школы (1959 г.)

існуе жаночая царкоўна-прыходская школа.

Аб развіцці адукацыі ў вёсцы Нісімкавічы ў архіўных дакумен-

тэ, па столькі ж яны атрымоўваюць ад грамады. На асвятленне выдзялялася 2 рублі, на пісьмовыя прыналежнасці 15 рублёў.

чанне было бясплатным, поўны курс навучэнцы праходзілі за 4 гады. Настаўнікам з 1916 г. працавала Марыя Бекарэвіч, якая закончыла Магілёўскае жаночае вучылішча, законавучыцелем – святар Міхаіл Рацэвіч, закончыў Магілёўскую духоўную семінарыю. На пасадзе ён з 1878 г., жыў за 200 сажаняў ад вучылішча.

Вучылішча ў справаздачным годзе ніхто не наведваў. Выпадак адмовы ў прыёме на навучанне не было. Навучэнцы праходзіць поўны курс вучылішча за 4 гады. Плата за навучанне з вучняў не бярэцца. У дзень 6 навучальных гадзін. Існуюць дзве змены – да абеду і пасля абеду. Навучэнцы наведваюць вучылішча акуратна. Настаўнікам і законавучыцелем за справаздачны год не прапушчана ніводнага ўрока».

Такой была школа ў далёкім 1917 г. Праз год замест Нісімкавіцкага земскага вучылішча была створаная працоўная школа 1-й ступені. Аснову пераўтварэння заклалі дэкрэт СНК аб аддзяленні школы ад

Бітва 1514 г. пад Оршай, у якой колькасць меншае войска гетмана Канстанціна Астрожскага разбіла маскоўскую армію князя Васіля III, выпай асаблівы лёс. Праз шмат стагоддзяў яна не проста стала беларускім lieu de memoire. Даўня сеча апынулася ў цэнтры гістарыяграфічных баталіяў і ператварылася ў сімвал, які адным дае сілу і натхненне, іншых – раздражняе і раниць.

Бітва 1514 г. у расійскай дарэвалюцыйнай і сучаснай гістарыяграфіі

Для расійскай гістарыяграфіі гэтая бітва ад пачатку была нязручнай, некарэктнай падзеяй. І не толькі з прычыны цяжкага параўнання маскоўскіх ваяводаў. Яшчэ больш прыкрым з'яўляўся факт разгрому іх праваслаўнай арміі такім жа праваслаўным князем Астрожскім на чале напалову праваслаўнага войска. Гэта зусім не ўпісвалася ў канцэпцыю аднаго славянарасійскага народа вялікарусаў, маларусаў і беларусаў. І ўсё ж у царскай Расіі бітва пад Оршай не выключалася з гісторыі. У сінтэзах патрыярхаў расійскай гістарыяграфіі Мікалая Карамзіна і Сяргея Салаўёва пра яе, хоць і мімаходзь, але гаварылася ў кантэксце вайны Васіля III супраць Літвы, у якой «рускія» б'юцца з «літоўцамі». Пры ўсёй сцісласці апісання бітвы абодва расійскія класікі акцэнтавалі даволі істотны момант, ад якога пазней стала адмаўляцца расійская савецкая гістарыяграфія: параўнанне было «страшнае», і бітва мела кепскія для Масквы наступствы.

У менш вядомых сінтэтычных аглядах і падручніках па гісторыі Расіі ў XIX ст. бітва пад Оршай таксама згадвалася, звычайна, праўда, адным радком і ў сувязі са здабычай Смаленска маскоўскай арміяй. На этнічную і канфесійную прыналежнасць ні воінаў К. Астрожскага, ні самога гетмана ўвага не звярталася, або наадварот – падкрэслівалася іх чужасць (літоўскасць).

Пасля бальшавіцкай рэвалюцыі інтэрпрэтацыі гісторыі ў савецкай навуцы напраткі залежалі ад ідэалогіі. Цэнтральнай ідэалагемай гісторыяпісання ў СССР пры Сталіне стала вучэнне пра «адзіную старажытнарускую народнасць», якое ад пачатку 1950-х гг. да канца існавання СССР вызначала марксісцка-ленінскае тлумачэнне айчынай гісторыі. Ваенныя паходы маскоўскіх арміяў на суседнія княствы цяпер трактаваліся выключна ў кантэксце працэсу «воссоединения русских земель», таму бітва пад Оршай калі і прыгадвалася, дык у якасці зусім маргінальнай падзеі, звязанай са здабыццём Смаленска ў 1514 г., якая не магла стрымаць «прагрэсіўнага» гістарычнага працэсу «ўз'яднання».

Гэтаксам у сучасных расійскіх падручніках па айчынай гісторыі гэтая найбуйнейшая бітва застаецца маргінальнай падзеяй. Яна або не згадваецца ніводным словам

нават тады, калі пра захоп Смаленска ў 1514 г. гаворыцца, або, калі аўтары не могуць яе не згадаць, маштаб і значэнне бітвы максімальна змяншаюцца. Пра «рускасць» самога гетмана і вялікай часткі яго ваяроў не гаворыцца, наадварот, паслядоўна падкрэсліваецца, што рускай арміі Васіля III заўжды супрацьстаялі «літоўцы» ці «польска-літоўская армія». У цэлым, расійская гістарыяграфія пераняла і развіла імперскую мадэль тлумачэння гісторыі Усходняй Еўропы, адпаведна якой беларусы – той жа «рускі» народ, які,

абарончы характар, рабіў падзею важнай. Пачынальнікам беларускай гістарыяграфіі, каб падкрэсліць гістарычную нятоеснасць беларусаў і вялікарусаў, дастаткова было паказаць рэальныя стасункі паміж рознымі дзяржавамі, у якія цягам стагоддзяў уваходзілі рускія і беларусы. Не-

тоўскім, асобны параграф быў адведзены стасункам літоўска-беларускага княства з Масквой. Нягледзячы на тое, што па поглядах аўтар належаў да сацыялістаў і прытрымліваўся фактычна прарасійскай арыентацыі, ён таксама напісаў пра шматлікія войны з Масквой. Пры-

цы апынуліся пад рэпрэсіямі, а патрыятычны выклад гісторыі Беларусі катэгарызаваўся як «буржуазны нацыяналізм» і «антысавецкая прапаганда». І першы ж падручнік па гісторыі Беларусі Васіля Шчарбакова, напісаны з бальшавіцкіх пазіцыяў, не змясціў ніякай згадкі пра славутую бітву. З усталяваннем культуры Сталіна пра яе ў Беларусі ўжо ніхто не мог напісаць. Толькі ў часе Другой сусветнай вайны ў Мінску выйшаў папулярны нарыс беларускай гісторыі Язэпа Найдзюка, у якім разказвалася і пра перамогу гетмана Астрожскага над маскоўцамі. Гэтая кніга, выкарыстанне якой было абмежаванае тэрыторыяй і перыядам нямецкай акупацыі, пасля вайны апынулася ў «спецхранах» ды, як і кнігі Ластоўскага ці Ігнатоўскага, да перабудовы і распаду СССР заставалася таксама невядомай шырокаму грамадству.

Пасля перамогі СССР у вайне з фашысцкай Германіяй магчымасці інтэрпрэтацыі айчынай гісторыі яшчэ больш звужаліся. У 1948 г. у Мінску Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ разам з Інстытутам гісторыі Акадэміі навук БССР падрыхтавалі і апублікавалі «Тэзісы аб асноўных пытаннях гісторыі БССР», у якіх выкладалася квінтэсэнцыя «марксісцка-ленінскага разумення» гісторыі Беларусі. Змяняльна, што да «наиболее антинаучных и вредных концепций» гэтая важная партыйная брашура аднесла не толькі «лжывое отрицание общности исторического происхождения и общности исторических судеб русского, украинского и белорусского народов», але і «отрицание постоянного стремления белорусского народа к единству с русским народом». Вось жа, гэтыя «Тэзісы» і сталі ідэалагічнай асновай напісання савецкіх абагульняючых выданняў і падручнікаў па гісторыі Беларусі, падобных адзін да аднаго як дзве кроплі вады. Усе яны, зразумела, абыходзілі не толькі сюжэт бітвы пад Оршай, але і саму тэму шматлікіх войнаў Маскоўскай дзяржавы супраць Вялікага Княства Літоўскага. Сапраўды, савецкая гістарычная навука зрабіла ўсё, каб людзі забыліся пра Аршанскую бітву.

Генадзь САГАНОВІЧ,
гісторык

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

З пункту гледжання гістарыяграфіяў і ідэнтычнасцяў

трапіўшы пад рэлігійна-нацыянальны прыгёт літоўцаў і палякаў, са спадзяваннем глядзеў на Маскву і проста не мог ваяваць супраць расіянаў.

Гісторыкі царскай Расіі былі больш аб'ектыўнымі і не баяліся паказаць прыклады варажнечы паміж народамі і землямі былой Кіеўскай Русі. Дастаткова згадаць М. Карамзіна, які адкрыта называў князя К. Астрожскага «братам расіянаў па царкве, але іх страшнага ворага ў полі». У плане навуковасці сапраўдным выключэннем для сучаснай расійскай гістарыяграфіі можна лічыць працы Міхаіла Крома, які аб'ектыўна даследаваў войны паміж Маскоўскай дзяржавай і ВКЛ, аднак непасрэдна да Аршанскай бітвы не звяртаўся.

Бітва як значная падзея нацыянальнай гістарыяграфіі

Ад самых пачаткаў нацыянальнай гістарыяграфіі сеча пад Оршай бачылася зусім іначай. Той факт, што яна была пераможнай і адбылася на тэрыторыі Беларусі, насіла

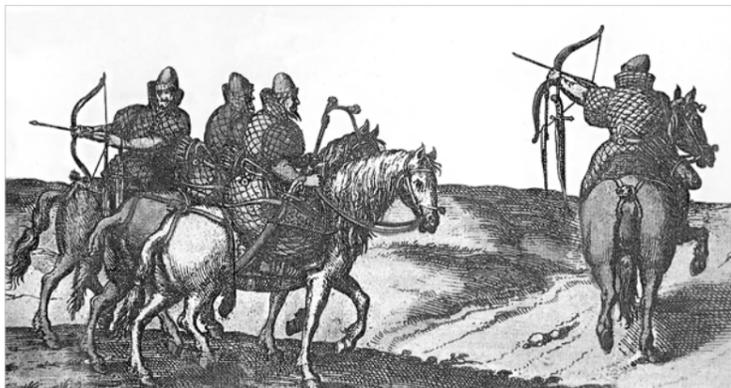
выпадкова ў першым сінтэтычным нарысе гісторыі краю, напісаным беларусам для беларусаў, – у маленькай «Кароткай гісторыі Беларусі» Вацлава Ластоўскага належная ўвага аддавалася войнам ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы – гэтаму «змаганню за Беларусь», якое давяло край «да цяжкай руіны». Хоць сам Ластоўскі быў пад значным уплывам расійскай гістарыяграфіі, ваенныя канфлікты Маскоўскай дзяржавы з Літвой ці Польшчай сталі асноўным кантэкстам, у якім аўтар падаў інфармацыю пра Расію. Натуральна, знайшла ў ёй месца і бітва пад Оршай, і перамога «шчырага старонніка праваслаўя» вялікага гетмана Канстанціна Астрожскага – нягледзячы на тое, што ён меў 35 тысячаў воінаў супраць 80 тысячаў непрыяцеля. Ластоўскаму, які лічыў, што «беларусы і маскоўцы розняцца ва ўсім, нават і ў самой веры праваслаўнай», і гэты факт не здаваўся нечым ненатуральным.

У першым беларускім падручніку па айчынай гісторыі, напісаным у 1919 г. гісторыкам з універсітэцкай адукацыяй і грамадска-палітычным дзеячам Усеваладам Ігна-

чы, паколькі Ігнатоўскі (які і Ластоўскі) лічыў Вялікае Княства Літоўскае «літоўска-беларускай дзяржавай», то і для яго не існавала праблемы нацыянальнай ідэнтыфікацыі ўдзельнікаў канфлікту. У разуменні Ігнатоўскага, «маскоўскія войскі» руйнавалі «беларускія тэрыторыі», а бараніць іх імкнулася «літоўска-беларускае» войска. «Дорага каштавала беларускаму працоўнаму народу імперыялістычнае думка маскоўскіх гаспадароў, што Беларусь ёсць іх вотчына», – падкрэсліў аўтар першага беларускага падручніка. Значыцца, абарона Беларусі была бяспрэчна справядлівай справай, і князя Канстанціна Астрожскага, які атрымаў перамогу над агрэсарам у 1514 г. і «ад Оршы гнаў маскоўскае войска аж да Дарагабужу», можна лічыць героем сваёй гісторыі.

Урэшце, у сінтэтычным нарысе гісторыі Беларусі на той час самага аўтарытэтнага беларускага гісторыка Мітрафана Доўнара-Запольскага, напісаным у першай палове 1920-х гг., эпизод вялікай бітвы пад Оршай таксама не прапушчаны, і змешчаны ён у параграф з красамоўнай назвай «Пачатак барацьбы з Масквой». Аўтар адзначаў, што ў тую пару «на працягу 40 гадоў Вялікае Княства Літоўскае вяло няспынную вайну з Масквой», і лакалічна вызначыў значэнне перамогі 1514 г.: «страшнае паражэнне» масквічоў ад князя Астрожскага «зрабіла іх больш уступлівымі».

У 1930-х гг. палітычная сітуацыя ў СССР, аднак, радыкальна змянілася; піншаму сталі пісаць і гісторыю ў Мінску. Беларуска-арыента-

Узброеныя масквіты (XVI ст.)

У № 39 «Краязнаўчай газеты» пісьменнік Уладзімір Шулякоўскі распавёў пра няўдалае напісанне дарожнымі службамі назвы вёскі Смагароўка Чэрвенскага раёна. Мяне даўно цікавіць той жа тапонім. Рэч у тым, што непадалёк нашай вёскі Лагоўская Слабада Мінскага раёна (перайначанай чыноўнікамі у 1981 г. на Лугавую Слабаду) працякае рэчка Слоўсць (Слоуст). Вытокі яе былі раней з крыніцаў каля вёсак Загор'е і За-

Водгук на публікацыю

Смагароўка і Слоўсць

шпанікі, якія палаюць у кастрах. А гэта ж зусім побач з Мінскам. Няўжо да гэтага часу меліяратары не

вуковая аксіёма. Трэба толькі знайсці такі тэрмін у жывых або мёртвых мовах. З гістарычных варыянтаў назвы рэчкі Слоўсць – Смоўж (Смовж, СMOVEЖ), Смоўсць (Смовсть) выдзяляем дзве асновы: СМ- + -ВЖ-/-ВС-

І першая, і другая асновы добра вядомыя ў гідраніміі. Прыклады першай ёсць у гідронімах: Асмато, Смердзь, Смержаў, Смонка, Соміна, Сомінскае, Усмынь. А ў Мёрскім раёне знаходзіцца поўны аналаг па назве – возера Смоўж. Другая аснова -ВЖ-/-ВС- яшчэ больш распаўсюджаная, яе значэнне простае – «вада». А што ж азначае першы корань? Семантыка асновы таксама ясная – «балота». Прыклады захаваліся ў старажытнаславянскай, польскай і іншых мовах. Нават у сучаснай беларускай існуе геаграфічны тэрмін СМУГА «слабы спёк вады з балота», «туман над балотам». Цікава, што злева ў Слоўсць упадае ручай Сямёнаўка. Так незразумелы ўжо для позніх насельнікаў краю корань СМ- ператварылі ў знаёмае хрысціянскае імя Сямён.

Вядомыя савецкія тапанімісты У. Тапароў і А. Трубачоў у «Лінгвістычным аналізе гідронімаў Верхняга Падняпроў'я» прыводзілі і варыянтную назву нашай ракі – Смоласць. Адкуль яны ўзялі такі

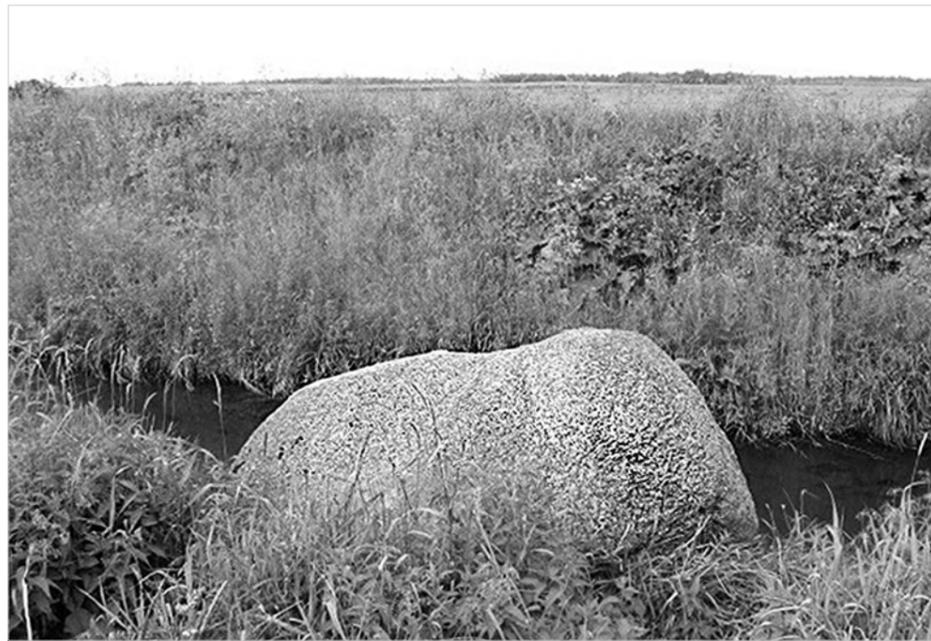
васці. Ды і цяпер басейн Смоўжы-Слоўсці ахоплівае велізарны масіў асушаных і неасушаных балотаў.

Вернемся яшчэ раз да кнігі Тапарова і Трубацова. Дык вось, знайшла там яшчэ назву ракі Смогоревки (варыянт Смогорянка і Морчанка), прытока Хмосці Дняпроўскай. Дарэчы, у назве Хмосці той жа старажытны корань *СМ-, толькі пераўтвораны ў працэсе гістарычнага развіцця ў ХМ-. Так што назва Смагароўка не адзіная на гэтым свеце і паходзіць ад старажытнага геаграфічнага тэрміна. Яна сведчыць, што вёска стаіць на рэчцы, якая працякала і працякае па нізіннай балоцістай мясцовасці. Што ж тычыцца напісання назваў на дарожных указальніках, то тут недарэчнасці па кожнай другой назве. Значыць, такія ў аўтадараўцаў навуковыя эксперты. Назву трэба напісаць правільна!

Смагароўка пасля пракладкі ў 30-х гг. мінулага стагоддзя прамой аўтадарогі на Чэрвень аказалася ў баку ад новай дарогі. А да гэтага яна знаходзілася ў больш выгядным становішчы з левага боку старога Ігуменскага тракта. А з другога боку за трактам ішло рэчышча Смоўсці.

Аўтар цікавых успамінаў «Рысы майго пакалення» мясцовы ўраджэнец, геолог Вячаслаў Шыдлоўскі прыгадаў і варыянтную назву вёскі Смагароўка – Уласаўцы. Яна магла быць утвораная ад асабістага імя Улас або ад тэрміна «ўласнасць на зямлю».

А закончу свой допіс адной цікавай здагадкай. Калісьці многа гадоў таму гісторык М. Спірыдонаў

Каменны валун у рэчышчы Слоўсці, які нагадвае маленькага маманта (каля в. Дуброва Мінскага раёна)

ямачнае паблізу пасёлка Сосны, якіх цяпер няма, але рэчка яшчэ прабівае сваю дарогу сярод бяскарайніх сельгаспалёў на поўдзень да ракі Волмы. У «Слоўніку Геаграфічным каралеўства Польскага» напісана, што Слоўсць цячэ лясамі апчацкімі і вельмі рыбная. Лясоў тых даўно ў паміне няма, яўрэі-прадпрыемальнікі выразалі яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі, а кудзёркавыя вербы і чорныя алейныя патрушчылі савецкія меліяратары ў сярэдзіне 1950-х гг. Рыбы таксама мала, а рэкі, якія аж кішэлі ў 1950-я, зніклі беззваротна ад хімічных угнаенняў, што прымяняюць у сельскай гаспадарцы. Цяпер Слоўсць – гэта меліярацыйны канал, даўжыня ад вытокаў да ўпадзення ў Волму прыкладна 22 кіламетры.

Чытачы могуць спытацца, пры чым да Смагароўкі рэчка пад назвай Слоўсць? Адказваю – мае самае прамое дачыненне. Рэчка Слоўсць упадае ў Волму якраз за вёскай Смагароўка. І назва вёскі ўтвораная менавіта ад назвы рэчкі, якая раней называлася Смоўсць, або Смавеж. А карэнныя жыхары вёсак Апчак і Лагоўскай Слабоды рэчку і цяпер завуць Смоўж. Такі варыянт назвы нават зарэгістраваны мой былы настаўнік прафесар Вадзім Андрэвіч Жучкевіч.

У «Блакiтнай кнiзе Беларусi» (1994) вытокі Слоўсці занеслі аж на дзясяткі кіламетраў убок. Невядомы аўтар артыкула напісаў, што Слоўсць пачынаецца за 1 км на ПдЗ ад в. Лебядзінец. Праўда, недалёка ад вёскі з балота выцякала раней з вузкай даліны пад назвай Язвы рэчка Язвінка; цяпер танюсенькі канал адсюль упадае з правага боку за Апчаком у Слоўсць. З месяца таму пабывала ў гэтым месцы і жахнулася. Сучасныя магутныя бульдозеры Бярэзінскай ПМС знішчаюць пойменныя прыгожыя бярэзнікі і аль-

разумеюць, што невялічкае балота з рэчкай прынясе больш карысці для мінчанаў, чым высушанае поле. Тым больш, што побач сельгаспалі актыўна займаюцца пад забудову. І гэта таксама няправільна.

А з былога дрыгвяністага «Страшнага балотца» побач з в. Гузгалаўка пачыналася яшчэ адна рэчка Смавежка, якая ўпадала ў большую Смавежу за Слабадой. Цяпер гэта амаль сухі канал, у які часта прарываюцца сцёчныя воды з пасёлка былога саўгаса «Волма»; а сёлета сюды правялі падземны калектар-сцёк з прадпрыемстваў, што будуецца на месцы былых фермаў саўгаса. Ну і мясцовыя новыя забудовшчыкі актыўна забруджваюць гэты канал сваім побытавым і будаўнічым смеццем. Але вернемся ад экалогіі да тапаніміі.

Тлумачэнне У. Шулякоўскім назвы Смагароўка ад слова СМАГА, якое вельмі падобнае па гучанні, можна лічыць толькі народнай этымалогіяй. У аснове любой назвы воднага аб'екта ляжыць старажытны водны геаграфічны тэрмін, гэта на-

Напісанне в. Дуброва з памылкай як Дубрава

варыянт, невядома. Гідронім Смоласць сапастаўляўся імі з літоўскім Smalstys. Значэнне апошняга вучоныя не прыводзілі.

Для нашай этымалогіі фізіка-геаграфічныя доказы самыя лепшыя – рэчка Смоўж працякала раней па вельмі забалочанай мясцо-

спытаў мяне, ці сустракала я ў нашай мясцовасці (паўднёвы ўсход Мінскага раёна) назву пасялення Ботчычы, якое ў сярэднявеччы ўваходзіла ў маёнтак Гатава – Новы Двор. Ён меркаваў, што Ботчычамі маглі раней называцца вёскі Забалацце ці Дварэц, што знаходзіліся з розных бакоў велізарнага балота Омшар, па заходняй ускраіне якога і працякае Слоўсць. Але з улікам тэксту гістарычнага дакумента XVI ст., прыведзенага ў томе 14 АВАК («В селе Ботчичах гоны бобровые рекою Волмою и рекою Смовстью водле стародавнего обычаю, которых гонов добре ведоми подданные Бочицкие»), можна запозрыць, што Ботчычы маглі існаваць на месцы вёскі Смагароўка або дзесьці паблізу. Баброў у ваколіцах сучаснай Смагароўкі няма. А вось на балоце Омшар за Забалаццем назіралі сёлета пагрызеныя бабрамі дрэвы і хатку ў азярынцы.

Святы камень на беразе Слоўсці каля былога Ігуменскага тракта

*Раіса АЎЧЫННИКАВА,
старшыня секцыі тапанімікі
Беларускага геаграфічнага
таварыства*

Школьнае краязнаўства

Даследаванне легендаў і паданняў Крупшчыны

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 41 – 43)

Старыя назвы і светапогляд пакалення

Наш гасцінны гаспадар Генадзь Лучына распавёў, што на месцы яго цяперашняй хаты раней было капішча, дзе людзі пакланяліся Перуну і Сонцу.

Да прыняцця хрысціянства продкі беларусаў прытрымліваліся язычніцкіх вераванняў. Адным з галоўных багоў быў Пярун, бог грому і маланкі, дажджу, апякун вайсковай справы і княскай дружыны. Лічылася, што ён трымае ў руках каменныя жорны, і, б'ючы адным каменем аб другі, выклікае гром і маланку. Старажытныя каменныя сякеры, якія нярэдка знаходзілі, называлі перуновымі стрэламі; лічылася, што парашок, нацёрты з іх, дапамагае ад розных хваробаў.

На нашу думку, не выпадкова большасць Святых азэраў і капішчаў на іх берагах маюць маленькімі памеры і акруглую форму. Круг, як міфалагічны сімвал, у традыцыі нашых продкаў заўсёды адлюстроўваў цыклічнасць часу і своеасаблівую ўпарадкаванасць беларускага сусвету, выступаў як мяжа замкнёнай, ахоўваемай прасторы, аддзяляў свет людзей ад свету памерлых. І таму, відаць, у міфапаэтычнай традыцыі Святое возера ўспрымалася як вока або вакно з іншасвету і канал камунікацыі з ім. Вядома, што шэраг беларускіх азэраў, як правіла, лясных і забалочаных, лічацца топкімі ці ўвогуле бяздоннымі і маюць адпаведныя назвы: Акно, Акенца на Полаччыне, Вокнішча ў Гарадоцкім раёне, Чортава вока на Браслаўшчыне і г.д. Што да апошняй назвы, катэгорыя сакральнасці тут не заўсёды адпавядае катэгорыі свяшчэннага; аб'ектам сакральнай географіі ў роўнай ступені могуць быць як Святое, так і Чортава возера. Таму ў нас, відаць, шэраг азэраў носяць назвы, звязаныя з чортам, – Чортава возера, Чортава Вока, Чортава вакно. Як правіла, у такіх паданнях і павер'ях вобраз чорта з'яўляецца персаніфікацыяй старажытнага язычніцкага боства. Вада з такіх азэраў традыцыйна лічыцца лекавай, і, паводле глыбокіх народных перакананняў, дапамагае ад хваробаў вачэй.

Пасля прыняцця хрысціянства змянілася жыццё людзей, змяніліся іх вераванні. Засталося такое паданне: аднойчы некалькі дзён ішоў моцны дождж і месца, дзе стаяла царква, усё заліло вадой і змыла храм.

Кожнае новае пакаленне ўспрымае назвы ў сваёй мясцовасці з уласцівым яму бачаннем свету. І можа здарыцца, што тапонім, які стаў цьмяным, раптам адгукнецца здагадкай найбольш дапытліваму чалавеку. Тады народзіцца на свет паданне, якое захавецца на стагоддзі і будзе распавядаць пра мінулае роднага

Пра паходжанне назвы вёскі

На крупскай зямлі ёсць вёскі старыя і новыя, вялікія і малыя. Кожная з іх – своеасаблівая, па-свойму адметная. Не кожны горад можа пахваліцца такім багатым мінулым, якое ёсць у некаторых з вёсак.

Памятаюць людзі, з якімі давялося паразмаўляць, што першапачаткова называлі іх вёску Вялікі Град, а пасля апошняй вайны пачалі называць Вялікае Горадна. Тлумачылі назву як «абгароджаная мясцовасць».

Жанчыны Вялікага Горадна

краю, пра найбольш яркія старонкі яго гісторыі.

Ёсць і іншая крыніца ўзнікнення тапанімічных паданняў – дасціпнае і шматбаковае даследаванне ўсіх фактараў, што ўплываюць на з'яўленне той ці іншай назвы. Гэта можа быць і географічнае размяшчэнне, і асноўныя заняткі карэннага насельніцтва, і гістарычны аспект, і культурная спадчына рэгіёна.

У сувязі з адной з гэтых рысаў замацоўваецца сталая назва населенага пункта, што абавязкова адлюстроўвае характэрныя і найбольш значныя рысы пэўнай мясцовасці.

Вядома, легенды і паданні не з'яўляюцца дакладнымі доказами таго, што падзеі, апісаныя ў іх, сапраўды адбываліся і з'явіліся фундаментам для фармавання пэўнай назвы. Але ўсё ж яны не ўзнікалі на пустым месцы, а адлюстроўвалі падзеі, што маглі мець месца ў гісторыі. Проста з кожным новым пакаленнем нешта змянялася, дабаўлялася, узнікалі новыя погляды на існую назву. Гэта прывяло да з'яўлення варыяцыяў амаль што на кожнае тапанімічнае паданне.

Для мяне і вучняў асаблівай каштоўнасцю былі менавіта такія паданні, пачутыя з першых вуснаў, што тлумачылі паходжанне пэўнай назвы. З іх дапамогаю можна прасачыць моўнае багацце мясцовай гаворкі, развіццё народнай думкі, уяўленні людзей пра сваё мінулае і, вядома, іх сувязь з беларускай міфалогіяй. Што да мовы, то ў кожнай вёсцы існуе свой дыялект, часам не зусім зразумелы для ўспрыняцця, таму давялося папрацаваць над кожным паданнем, зрабіць літаратурную апрацоўку і перакласці на літаратурную мову яго змест.

Пад час гутаркі з мясцовымі жыхарамі мы не маглі не заўважыць адметнасцяў тутэйшай гаворкі. Тут жа іх запісалі, і ў нас з'явіўся маленькі дыялектны слоўнічак. Прапануем вытрымкі з яго чытачам «Краязнаўчай газеты».

Лаўка, скамейка – **перадок**.

Холодна – **ярка**.

Прыступка на печы – **зачынак**.

Хустка – **хуста**.

Кіпіць – **ляхуе**.

Вілачнік, чапыла – **ухват**.

Абрус – **сурвэтка**.

Тлушч – **тук**.

Буякі – **дурніцы**.

Тоўчаная бульба – **камы**.

Чарнічная каша – **кама**.

Аналіз праведзенай працы

Сёння становіцца відавочным, што размова аб агульначалавечых каштоўнасцях бессэнсоўная без сувязі асобы з традыцыямі свайго этнасу. Таму вядучай думкай з'яўляецца прыцып пераемнасці традыцыяў, які найбольш плённа можна ажыццявіць праз далучэнне вучняў да фальклорных твораў.

Асаблівае значэнне мае абагульненне вынікаў экспедыцыяў. Вучням спатрэбілася шмат часу для ўпарадкавання сабранага матэрыялу. Яны яго аналізавалі, выяўлялі, ці ёсць ён у фалькларыстыцы. Вызначалі, ці з'яўляюцца сабраныя тэксты аўтэнтычнымі або гэта толькі варыянты раней запісаных, ці супадае тлумачэнне этымалогіі назваў паселішчаў, лясцоў, лугоў, рэк і азэраў вучонымі і мясцовымі жыхарамі. Разабрацца ў гэтых пытаннях нам дапамог мясцовы краязнаўца Сяргей Міхайлавіч Прыз, саслаўшы нас на адпаведныя сайты.

Уся інфармацыя намі была абагульненая і мы зрабілі пэўныя высновы:

1. Тлумачэнне этымалогіі назваў паселішчаў, рэк, азэр вучонымі і мясцовымі жыхарамі супадаюць.

2. Афіцыйна існуючымі легендамі сталі: легенда пра Напалеонаўскую карэту, паданні пра замчышча і кургановыя пахаванні.

3. Пацверджанай стала інфармацыя мясцовых жыхароў і аб першым упамінанні пра Вялікае Горадна, Крупкі ў пісьмовых крыніцах.

4. Гістарычныя сведчанні пацвярджаюць жорсткасць іншаземных захопнікаў да мясцовага насельніцтва (параўнайма з успамінамі старажылаў).

5. Пачутыя ў Вялікім Горадне і запісаныя легенды і паданні не сустракаюцца на афіцыйных сайтах, не апісаныя ў мастацкіх крыніцах. Яны з'яўляюцца аўтэнтычнымі, таму маюць вялікую каштоўнасць для нас.

У пісьмовай форме да нас дайшла мізэрная частка былога. Нашмат больш мы знойдзем нямых сведкаў гісторыі. Спытаеце: каго я маю на ўвазе? Спадзяюся, адкажэ вас не здзівіць, бо курганы, гарадзішчы, могілкі, руіны палацаў могуць раскажаць пра мінулае нават лепей за розныя летапісы ды іншыя пісьмовыя крыніцы. Хаця яны не ўмеюць размаўляць і многія стагоддзі захоўваюць таямніцы, але даюць нам глебу для разважанняў і даследаванняў, садзейнічаюць развіццю навукі, дапамагаюць шукаць адказы на невядомыя пытанні і прапаноўваюць свае гіпотэзы наконт іх узнікнення.

Яны маўчаць, але толькі ў прамым сэнсе гэтага слова, бо іх голас – народная памяць. Разам з кожным географічным аб'ектам, які захавася, у памяці народа адводзілася месца і падзеям, што мелі з ім непасрэдную сувязь. Потым гэтыя падзеі леглі ў аснову фальклорных твораў. Мы павінны разумець і шанаваць такую гістарычную спадчыну, бо калі знікнуць казкі, легенды і паданні, то гэтыя сведкі мінуўшчыны ператворацца ў простыя пагоркі ці кучы камянёў.

З усяго вышэй сказанага вынікае бясспрэчны факт: дзякуючы веры дзядоў і прадзедаў, мы маем жывую і непаўторную традыцыю, якая дае нам права быць гаспадарамі на сваёй зямлі, любіць і шанаваць нашу мову, культуру і звычай. Шлях спасціжэння саміх сябе вельмі няпросты і вымагае ад нас пэўных высілкаў і напружання, але ён варты светлай памяці продкаў.

Падрыхтавала
Наталля ЛОЙКА,
настаўніца беларускай мовы і
літаратуры гімназіі № 35
г. Мінска

«Крама» выправілася ў дарогу

Для аматараў беларускай музыкі ёсць добрая навіна – 18 лістапада гурт «Крама» прэзентаваў альбом «Белая вада» у Мінску, і з гэтай нагоды ў страўні «Камяніца» была зладжаная прэс-канферэнцыя. Пасля даволі працяглага маўчання (апошнюю сваю кружэлку «Усе жыццё – дзіўны сон» музыкі выдалі ў 2007 годзе), новы альбом стаўся доўгачаканай падзеяй для ўсіх, хто хоча пачуць добрую беларускую музыку.

Паводле словаў саміх музыкаў, новы дыск – гэта вынік іх працы за апошнія дваццаць гадоў, і гэта не перабольшванне. Напрыклад, песня «Твой накірунак» была створаная яшчэ ў 1995 годзе і да гэтага часу чакала магчымасці быць пачутай. Да таго ж, так сталася, што частка кампазіцыяў была запісаная амаль пяць гадоў таму, астатнія – зусім нядаўна. Але гэта не зашкодзіла

альбому стаць адметным і якасным. Пра тое ж казаў і Зміцер Лукашук, аўтар большасці тэкстаў новай кружэлкі (да напісання словаў для некалькіх кампазіцыяў спрычыніліся таксама лідар гурта Ігар Варашкевіч і Наста Гулак). Паводле словаў Варашкевіча, альбом «Белая вада» можна назваць сур'ёзным – як па музычным узроўні, так і па змесце. Увогуле, тэкстам удзельнікі «Крамы» надаюць асаблівую ўвагу, бо менавіта яны робяць песні пазнавальнымі.

І. Варашкевіч адзначыў, што песні новага альбома аб'яднаныя адным матывам – тэмаю дарогі, гэта бачна ўжо па назвах трэкаў – «Дзякуй Богу, але ж мы ідзем дамоў», «Колькі дарог» ды інш. Увогуле ў гэтым альбоме музыкі не ставілі сабе за мэту здзівіць слухачоў, наадварот, кампазіцыі гурта шмат у чым

«Крама» прадстаўляе новы альбом на фестывалі «Басовішча» (2014 г.)

традыцыйныя. «Трэба, вядома, каб песні становіліся лепшымі, чым раней, – лічыць І. Варашкевіч, – але перш за ўсё яны мусяць быць якаснымі».

Варта дадаць толькі, што аматары

атрымалі асалоду ад добрай музыкі 28 лістапада ў мінскім Палацы культуры чыгуначнікаў, дзе прайшла прэзентацыя альбома.

Ніна КАЗЛЕНЯ

Традыцыі і сучаснасць

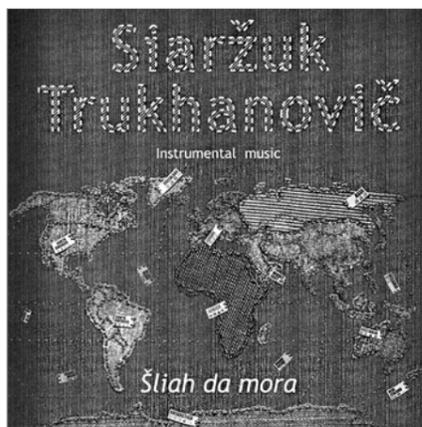
Беларускія вобразы гітары Трухановіча

Сяржук Трухановіч «Шлях да мора», Мн., 2012, «Vigta»

У стракатым музычным свеце сучаснасці, дзе разпораз узнікаюць парадаксальныя лозунгі дня («Сёння он играет джаз, а завтра родину продаст», «Рок – это тлетворное влияние Запада», «Хіпаны і панкі – бледныя паганкі»), крыху асабняком стаіць інструментальная музыка. Ёйных стваральнікаў не напракнеш, як іншых, у палітызаванасці. Здавалася б, аматару інструментальнай музыкі застаецца толькі зайсці ў мюзікшоп і запытаць пра навінкі. Але ж чаму мне давалося шукаць трэці альбом выбітнага айчыннага рок-гітарыста Сяржука Трухановіча «Шлях да мора» ажно паўтара года? Бо музычныя крамы гандлююць не музыкай, а прапагандысцкім прадуктам, а нават айчынная прэса не паведамляе, які лэйбл выдаў пэўны рэліз. У выніку многія знаходзяць усё выпадкова.

Пачынаў свой сольны шлях музыка гуртоў «Палац» і «Крама» з касетнай «Кропка невяртання» (1999), надпісаўшы ўсе трэкі па-англійску, чым і прытармазіў фанаўскі пошук дый увагу крытыкаў. Наступны альбом «Нараджэнне таямніцы» ўжо на CD (2003) нарабіў сапраўднага шоскату сярод

пільных калекцыянераў мінскага клуба філафаністаў, якія дацанілі не толькі віртуозны шарм кружэлкі, але й здольнасць інструменталіста выявіць беларускі характар. Шмат у чым паўплывала на тое й выдавецкая тактыка лэйбла «БМАgroup». Яны ўмеюць адшукаць і падаць беларускі талент без лішніх словаў.

Згаданы клуб я наведваў ад далёкіх 1970-х, калі меламены нават і памяшкання не мелі, ладзячы свае абмеркаванні куміраў у гарадскіх дварах ды побач з музычнымі крамамі. Выбух таленту Трухановіча спанатрыў ужо на адным з пасяджэнняў у Палацы культуры МТЗ: «Ну гэта ж сапраўдная фірма! Дзе ён яшчэ грае?»

Мае роспаведы пра «Краму», «Палац» і нават кароткі перыяд у «Сябрах» пашыралі кола цікаўнасці беларускіх меламанаў. Не ўсе аднолькава праглі спеваў пад улюбёную музыку, але новых інструменталаў ад Сяржука чакалі ўсе. А ён гэтым разам прымусяў чакаць аж 10 гадоў.

Маё асабістае захапленне рокама пачыналася таксама ад песень «Beatles», «Led Zeppelin», «Locomotiv GT», «Maanam». Да інструментала прыцягнуў толькі каларытны лацін-рок Карласа Сантаны, потым уразілі сольнікі «цэпэлінаўскага» басіста

Джона Пола Джонса, дзе звыкся спярша слухаць настрой, а потым аналізаваць, чаму аўтар даў пэўнаму твору тую ці іншую назву.

Калі ў «Нараджэнні таямніцы» Трухановіч выяўляў сваю беларускасць праз нейкія фолькавыя крапінкі, абпіраючыся на практыку ў «Палацы», дык цяпер упэўненасць дасягнула поўнай адмовы ад лубка, гітарыст смела стварае родныя вобразы самастойна, скарыстоўваючы арсенал найбольш актуальных музычных плыняў. Тут можна пагадзіцца (хіба з меншай катэгорычнасцю) з высновай камментатара сайта «Будзьма» Сяргея Будкіна: «У адрозненне ад таго дыска, свежы альбом выглядае нашмат больш разнастайным і жывым».

Целлыя – рытмічна й настраёва – мелодыі «Свіслач у тумане», «Шлях да мора» (прысвечаная жонцы Ірыне), «Вандраванне» нібы насамрэч нагадваюць мне асабісты ўражанні ад родных мясцінаў, ад блізкіх і далёкіх падарожжаў, асабліва калі шмат ездзіў уласнай машынай. Хоць не скажу, што заўсёды першае слуханне падказвала мне тыя ж назвы, але ж і тым больш цікавым было другое, трэцяе знаёмства з альбомам С. Трухановіча, якое патрабавала пераасэнсавання. Музыка ж не ўтылітарная рэч для аздобы побыту. Музыка нібы мастак-авангардыст, які можа намалюваць партрэт блізкага чалавека камбінацыяй простых геаметрычных фігураў (як, напрыклад, Андрэй Плясанаў). Музыкальнымі сродкамі гэта пераканаўча робіць і С. Трухановіч.

«Роздум» – ці не найбольш інтэрнацыянальная паводле характару музычныя п'еса, але чаму мне й тут блізкія пацупці аўтара? Бо мы прадстаўнікі адной культуры, аднаго часу.

Дый каму тут незнаёмы настрой «Летняя вечара»? Многіх кране й эмоцыя «Аўтабугі», здзівіць шарм «Танга ля кастра» (мо' лепш «каля

вогнішча») – гэткай бардаўскай песні без словаў. Цуд беларускага фламенка. Ды нават калі «Фантазія», «Снежны чалавек» (хто той Паша Гаўрын, якому прысвечана?), «Аднойчы ў сераду» й прымусяць параскінуць мазгамі ў расшыфроўцы настрой аўтара, яны не зруйнаюць ісціны, што музыка – гэта сродак кансервацыі эмоцыяў. А порткія пальчыкі віртуознага гітарыста толькі пацвярджаюць яе.

С. Трухановіч, праўда, не адзіны выканаўца свайго цуду, хоць і адзіны аўтар. Увабляць зафіксаваныя ў нотах асабістыя настроі дапамагалі майстры экстра-класа: колішні «крамаўскі» бубнар Анатоль Горбач, які цяпер грае ў адным з аркестраў Бельгіі, басіст многіх каранаваных супольных праектаў Валер Башкоў, «палацаўскі» акардэаніст Зміцер Карабач, клавішнік Кастусь Гарачы, саксафаніст Павел Аракелян ды шмат іншых топавых беларускіх музыкаў. Ну а сам мэтр праекта, з дапамогай спецыялістаў гуказапісу кшталту Алега Спіцына, здольны і жывасць спрактыкаваных пальчыкаў паказаць, і жывыя эмоцыі выявіць, і ў глыбокую задуменнасць занурыцца.

Крыху аскетычная, някідкая, але стылёвая мастацкая аздоба альбома, якую мо' не заўважыў бы нехта на гандлёвых паліцах, але ў хатняй калекцыі насамрэч грэе душу (асабліва каўбойскі партрэт самога музыкі). І які трапны пасыл: разглядаеш джынсавую мапу свету, дзе па цэтліках бачыш і Аўстралію, і Афрыку, ёсць Блізкі Усход, Антарктыда, абедзве Амерыкі, нават вялізная Расія, а... дзе ж Беларусь? Прыгледзішся да контураў і ўцяміш: дык вось жа, у Еўропе, а дзе ж ёй быць! Толькі імя рэкаў мастака тут выдаўцы не падаюць (нейкі pes.by). Мабыць, таму, што галоўнае – Музыка!

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Фота
Анатоля МЯЛЫГУЯ

Сяржук Трухановіч на сцэне клуба «Re:Public»

Снежань

1 – Дамарад Уладзімір Аляксандравіч (1919, Бабруйск – 2005), мастак, графік – 95 гадоў з дня нараджэння.

1 – Ражнова Ніна Аляксандраўна (1919 – 2006), беларуская піяністка, заслужаная артыстка Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

2 – Смяляк Андрэй Мікалаевіч (1954, Мінск), мастак, аўтар тэматычных карцінаў, нацюрмортаў, шэрагу партрэтаў рэлігійных, культурных і дзяржаўных дзеячаў сучаснасці – 60 гадоў з дня нараджэння.

2 – Стацкевіч Фелікс Іванавіч (1879, Шчучын – 1967), грамадскі і культурны дзеяч, мемуарыст, выдавец, педагог – 135 гадоў з дня нараджэння.

4 – Альпяровіч Леў Абрамавіч (1874, Вілейскі р-н – 1913), жывапісец, рысавальшчык, аўтар партрэтаў, пейзажаў, бытавых кампазіцыяў – 140 гадоў з дня нараджэння.

4 – «Белорусский вестник» (Мінск; 1904), грамадска-палітычная і літаратурная газета праваакецябрыскага кірунку – 110 гадоў з пачатку выдання (выходзіла да лістапада 1905 г.).

4 – Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (Мінск; 1959), установа культуры – 55 гадоў з часу адкрыцця.

5 – Няхай Рыгор Восіпавіч (1914, Бярэзінскі р-н – 1991), пісьменнік, перакладчык, педагог – 100 гадоў з дня нараджэння.

6 – Акляйціс (Акляевіч) Мікалоюс (1829, Літва – 1887), літоўскі грамадскі дзеяч, асветнік, пісьменнік, які распрацаваў план выдання кніг для беларусаў і літоўцаў на іх роднай мове, у эміграцыі (Францыя) – 185 гадоў з дня нараджэння.

6 – Глінка Станіслаў (1914, Польшча – 2000), польскі мовазнаўца, даследчык беларускай і польскай дыялекталогіі, мовы беларускага фальклору – 100 гадоў з дня нараджэння.

7 – Мірковіч (Мірковіч) Фёдар Якаўлевіч (1789, Расія – 1866), расійскі ваенны і дзяржаўны дзеяч, генерал ад інфантэрыі, генерал-губернатар Віленскага генерал-губернатарства, педагог, ініцыятар адкрыцця Брэсцкага кадэцкага корпуса – 225 гадоў з дня нараджэння.

8 – Родчанка Рыгор Віктаравіч (1929, Украіна – 1994), краязнаўца, педагог, фалькларыст, паэт, літаратуразнаўца – 85 гадоў з дня нараджэння.

8 – Труханаў Юрый Уладзіміравіч (1929, Расія – 1999), акцёр, заслужаны артыст Беларусі (1980) – 85 гадоў з дня нараджэння.

9 – Багуслоўскі (Багуслаўскі) Юзаф Канстанцін (1754, Брэстчына – 1819), вучоны-багаслоў, рэлігійны і грамадскі дзеяч, філосаф, правазнаўца, тэолаг, калекцыянер – 260 гадоў з дня нараджэння.

9 – Гродзенскі царкоўна-археалагічны камітэт (Гродна; 1904), установа, якая збірала, вывучала, ахоўвала і папулярызавала пісьмовыя помнікі і помнікі матэрыяльнай культуры на тэрыторыі Гродзенскай губерні, – 110 гадоў з часу стварэння (існаваў да 1915 г.).

10 – Бельцюкова Ангеліна Пятроўна (1924, Расія – 2011), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 90 гадоў з дня нараджэння.

10 – Белы Анатоль Яўхімавіч (Яфімавіч; 1939, Старыя Дарогі – 2011), грамадскі і культурны дзеяч, мастацтвазнаўца, калекцыянер, заснавальнік і старшыня грамадска-асветніцкага клуба «Спадчына» (1984) – 75 гадоў з дня нараджэння.

Дзень кіно ў Мінску

15 лістапада ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбыўся пяты перадпрагляд фільмаў штогадовага Міжнароднага фестывалю кароткаметражнага кіно «Cinema Perpetuum Mobile».

Фестываль з'яўляецца некамерцыйным праектам і мае на мэце прасоўванне незалежнага аўтарскага кінематографічнага пошуку новых формаў і рашэнняў у кінамастацтве, саздзейнічанне культурнай разнастайнасці ў кіно, а таксама развіццё і ўмацаванне сувязяў паміж кінематографічнымі супольнасцямі ва ўсім свеце. Думаецца, усё гэта арганізатары мерапрыемства здолелі зрабіць. Гэтым разам аматары кіно змаглі ўбачыць фільмы, створаныя ў Аўстрыі, Бразіліі, Ганконгу, ЗША, Іспаніі, Італіі, Мексіцы, Перу, Сінгапуры і Францыі. Што немалаважна, былі сярод іх і два беларускія гульніявыя фільмы – «Дзень нараджэння ў Мінску» і «Каханне кожны дзень» Мікіты Лаўрэцкага.

Вялікую цікавасць у гледачоў выклікала дакументаль-

нае кіно: «Silence» (Іспанія) – пра жанчыну-танцоўшчыцу фламенка, якая змагла займацца танцамі нягледзячы на сваю глухату, і «Adela» – французскі фільм пра маладую румынку, якая жыве ў трушчобах у прыгарадзе Парыжа, і штодзёны цяжкасці, з якімі сутыкаецца жанчына пры выхаванні сваіх дзяцей.

Варта дадаць, што 17 снежня, аkurat да дня беларускага

кіно, у Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва пры ўдзеле «Cinema Perpetuum Mobile» абудзецца паказ беларускіх кароткаметражных фільмаў – анімацыйных, дакументальных, гульніявых стужак і эксперыментальнага кіно. Адным словам, будзе кіно на любы густ.

Паводле
інфармацыі
арганізатараў

Не спявай сваё жыццё!

Мінскае гарадское ўпраўленне Міністэрства па надзвычайных сітуацыях праводзіць шэраг мерапрыемстваў, мэта якіх – не дапусціць узнікнення пажараў і гібелі людзей. У лістападзе супрацоўнікі міністэрства ладзяць акцыю «Не спявай сваё жыццё!». Яна праходзіць у некалькі этапаў – у грамадскім транспарце і на яго прыпынках, на прадпрыемствах і ў навучальных установах.

Супрацоўнікі МНС раяць быць пільнымі ва ўсім, што датычыцца ўласнай бяспекі, і не забываць пра сваякоў, суседзяў і знаёмых – асабліва калі вы ведаеце, што яны кураць і тым самым ставяць сваё жыццё пад небяспеку. Можа стацца, ваша няабякавасць кагосьці ўратае.

Вера БУДЗІНАВІЧУС,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Дзе п'ецца, там і гарыць

Пра шкоднасць курэння сёння ведаюць бадай што ўсе. Але няшмат хто з куральшчыкаў думае аб тым, што чарговая цыгарэта можа стаць апошняй у яго жыцці. Асабліва калі зацягнуцца ёю пасля таго, як былі выпітыя некалькі чарак.

Паводле статыстыкі МНС, толькі ў Мінску штомесяц адбываюцца дзясяткі пажараў, прычына якіх – курэнне ў нецвярозым стане. І добра, калі ўсё абыходзіцца толькі прырэпахам ды згарэлай мэбляй, але часам здараюцца трагедыі. Так, сёлета з-за неасцярожнага абыходжання з агнём у сталіцы адбылося амаль 376 пажараў, на якіх загінулі 25 чалавек.

Памятайце аб правілах пажарнай бяспекі і будзьце асцярожныя з агнём, а лепей – пазбаўляйцеся шкодных звычак, небяспечных для жыцця.

Вера БУДЗІНАВІЧУС, інспектар ЦРАНС г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ МАРАЛЬ – форма грамадскай свядомасці і стасункаў, своеасаблівы неафіцыйны рэгулятар паводзінаў людзей ва ўсіх сферах грамадскага і асабістага жыцця; адна з асноўных формаў культуры народа. Узнікла ў глыбокай старажытнасці. Вытокі – спосаб вытворчасці і прынцыпы размеркавання, жыццё і працоўны досвед народа ў розных сацыяльна-эканамічных фармацыях на пэўных ступенях развіцця чалавечага грамадства. У першапачатковым выглядзе праяўлялася ў звычаях, традыцыях і абрадах. З удасканаленнем сродкаў вытворчасці, узнікненнем прыватнай уласнасці і класаў, замянай кроўна-роднасных сувязяў і стасункаў на прыватнаўласніцкія, фармаваннем на-

цыяў народная мараль вылучаецца як адносна самастойны погляд на жыццё, супрацьлеглы афіцыйнай маралі пануючых класаў.

Прынцыпы, нормы і ацэнкі народнай маралі ўвасобленыя ў фальклоры: байках, чарадзейных і побытавых казках, казках пра жывёлаў, прыказках, прымаўках, песнях, легендах і інш. Усё маральна-ацэннае разуменне жыцця, увасобленае ў фальклоры, людзі праносілі праз стагоддзі, вусна перадавалі ад пакалення да пакалення, нападунялі новым зместам у залежнасці ад зменаў гістарычных працэсаў. У фальклоры – як бы няпісаны маральны кодэкс народа, яго педагогіка, крытэрыі паводзінаў і вызначэння мэты ў складаных умовах жыцця людзей класава-антаганістычнага гра-

мадства. На народную мараль уплывалі не толькі эканамічныя ўмовы жыцця, але і афіцыйная мараль пануючых класаў, іх палітыка, ідэалогія і мастацтва, рэлігія. Народная мараль захоўвала ў сабе стыхійна-матэрыялістычны погляд на з'явы рэчаіснасці, давала ацэнку несправядлівасці, эксплуатацыі і няроўнасці. Дарадцаю працоўнаму чалавеку служылі яго прыродная кемлівасць, знаходлівасць, практыка жыцця. Існавала ўслаўленне працавітасці, гаспадарлівасці, беражлівасці, калектывізму, узаемадапамогі, бескарыслівасці, добрабытлівасці, памяркоўнасці, сціпласці, добрасумленнасці; ганьбіліся гультайства, п'янства, зладзейства, несправядлівай лічылася праца на пана. Праца паводле народнай маралі – галоўны крытэрыі маральнай ацэнкі, неабходная ўмова жыцця, творца дабратаў, выхавання чалавечнасці.

Разлажэнне феадальна-прыгонніцкай сістэмы і развіццё капіталістычных стасункаў, усведамленне беларусамі сваёй нацыянальнай годнасці

ўзмацнялі ў народнай маралі ідэі свабоды, роўнасці і вялікага прызначэння чалавека працы, пратэст супраць прыгнятальнікаў. Мараль беларусаў не была адасобленай, яна папаўнялася маральнымі каштоўнасцямі інш. суседніх народаў, але мела свой нацыянальны змест.

Значнае месца ў ёй займае сямейна-побытавая мараль. Да стварэння сям'і народ адносіўся з выключнай адказнасцю. Паводле звычаю яшчэ да высялення жаніха і нявесты абмяркоўвала радня, знаёмыя, высьвятлялі іх маральныя якасці, здароўе, рысы характару, здольнасці да працы, уменне весці гаспадарку. Згубленая дзяўчынай да шлюбу нявіннасць і нявернасць у шлюбe асуджалася, нават калі выдавалі замуж прымусова за нялюблага (багатага ці старога). Паводле маралі сям'ю неабходна ствараць на аснове кахання і ўзаемнай вернасці. Перасцерагаліся дзяўчаты выходзіць замуж за намнога старэйшых або маладзейшых па ўзросце.

(Заканчэнне артыкула будзе)